

Sygn. akt IV CSK 169/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 października 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

Protokolant Hanna Kamińska

w sprawie z powództwa THE BANK OF NEW YORK w Nowym Jorku (USA)
przeciwko Syndykowi masy upadłości M. L. Spółki z o.o. w I.
o wyłączenie z masy upadłości,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 9 października 2009 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Okręgowego w E.
z dnia 31 października 2008 r.,

oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 1350 (tysiąc trzysta pięćdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

W dniu 11 maja 2007 r. M. L. Spółka z o.o. w l. (od dnia 26 lipca 2007 r. w upadłości) zawarła umowę przystąpienia i umowę przystąpienia nowego podmiotu udzielającego zabezpieczenie. Na podstawie tych umów pozwana przystąpiła do umowy kredytowej oraz powierniczej.

Przystąpienie to dotyczyło dwóch umów zawartych 20 kwietnia 2007 r. Pierwsza z nich nazwana Umową Kredytu Najwyższego Pierwszeństwa (dalej powoływana jako umowa kredytowa) stanowiła jeden z elementów szerszej transakcji, na którą składało się kilka umów mających na celu pozyskanie środków na poziomie kilkuset milionów euro dla utrzymania płynności finansowej spółki S. M. Holding GmbH i szeregu zależnych od niej spółek działających w kilkudziesięciu państwach. Stronami wspomnianej umowy były banki określone jako Pierwotni Kredytodawcy oraz tzw. Pierwotni Kredytobiorcy. Powodowi przyznano w tej umowie specjalny status tzw. Agenta Kredytu i Agenta ds. Zabezpieczeń. Na podstawie tej umowy udzielono Kredytu, który został wypłacony przez kredytodawców w kolejno następujących po sobie transzach, przy czym pierwsza transza wypłacona została w dniu 23 kwietnia 2007 r., kolejne wypłaty zaś dokonane zostały w dniach 11 maja 2007 r. oraz 21 maja 2007 r.

W tym samym dniu, czyli 20 kwietnia 2007 r. pomiędzy powodem a Pierwotnymi Kredytobiorcami, została zawarta druga umowa nazwana umową powierniczą. Zgodnie z tą umową każdy dłużnik będący stroną umowy powierniczej uznał w sposób abstrakcyjny, że każde zobowiązanie takiego dłużnika obecne lub przyszłe wynikające z umowy kredytowej jest również w pełni należne Agentowi ds. Zabezpieczeń (powodowi) a w związku z tym powodowi będzie przysługiwało własne odrębne prawo żądania wykonania tych zobowiązań (art. 4.2 umowy powierniczej). Zobowiązanie to zostało nazwane długiem równoległym.

W dniu 11 maja 2007 r. pomiędzy powodem, a M. L. Spółka z o.o. została zawarta umowa przeniesienia własności ruchomości z tytułu zabezpieczenia dodatkowego (zwana dalej umową przewłaszczenia). Zgodnie z tą umową spółka M. L. Spółka z o.o. przeniosła na powoda, na warunkach określonych w umowie

przewłaszczenia, prawo własności oraz posiadania samoistnego ruchomości wymienionych w załączniku nr 1 i 2 do umowy przewłaszczenia. Przeniesienie na powoda prawa własności ruchomości dokonane zostało celem zabezpieczenia wierzytelności powoda wobec spółki M. L. Spółka z o.o. wynikającej z przystąpienia do wspomnianego tzw. „długu równoległego”, którego podstawę stanowi art. 4 umowy powierniczej z dnia 20 kwietnia 2007 r., a obejmującej w szczególności roszczenie główne wynikające z tzw. „długu równoległego”, a także roszczenia o zapłatę odsetek oraz pokrycie kosztów, opłat i wydatków określonych w umowie powierniczej.

Pismem z dnia 25 czerwca 2007 r., doręczonym w dniu 29 czerwca 2007 r., powód powiadomił spółkę M. L. Spółka z o.o., w trybie przewidzianym w art. 9.1 umowy przewłaszczenia, o fakcie niewykonania umowy, przez niedokonanie przez spółkę natychmiastowej płatności wynikającej z tzw. „długu równoległego”, wzywając ją jednocześnie do oznakowania ruchomości w sposób umożliwiający ich identyfikację, jako własność powoda. W tej sytuacji zarząd spółki M.L. Sp. z o.o. złożył w dniu 2 czerwca 2007 r. wniosek o ogłoszenie upadłości, a w dniu 26 lipca 2007 r. Sąd Rejonowy ogłosił upadłość likwidacyjną tej spółki.

W trakcie trwania upadłości powód wystąpił z wnioskiem o wyłączenie z masy upadłości ruchomości wymienionych w umowie z dnia 11 maja 2007 r. Postanowieniem z 25 stycznia 2008 r. Sędzia - Komisarz oddalił wniosek powoda. W związku z oddaleniem tego wniosku powód wniósł do Sądu Rejonowego pozew, w którym zażądał wyłączenia przedmiotowego mienia z masy upadłości. Sąd I instancji wyrokiem z dnia 23 kwietnia 2008 r. powództwo uwzględnił. Rozpoznający sprawę Sąd Okręgowy oddalił w całości apelację pozwanego Syndyka Masy Upadłości M.L. Spółka z o.o.

Zdaniem Sądu Okręgowego, art. 74 ust. 3 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz. U. Nr 60, poz. 530 ze zm.) wynika, że ustawodawca, wbrew stanowisku pozwanego, dopuszcza możliwość rozszerzenia przez wnoszącego o wyłączenie z masy upadłości jego twierdzeń i zarzutów. Możliwość wniesienia nowych twierdzeń i zarzutów została obwarowana jedynie koniecznością wykazania, że ich wcześniejsze zgłoszenie nie było możliwe.

Co do twierdzeń, to z definicji swej dotyczą one okoliczności faktycznych w sprawie. Te zaś, które zostały przedstawione przez powoda w uzasadnieniu pozwu, w porównaniu z treścią wniosku o wyłączenie z masy, nie zmieniły się. Co do zarzutów, które to powód winien był wskazać w pozwie o wyłączenie, to w niniejszej sprawie, w stosunku do treści wniosku o wyłączenie, także nie uległy one zmianie. Zarzuty w sprawie zostały jedynie wzbogacone przez powoda na tle uprzednio już sformułowanych zarzutów i to dopiero po zapoznaniu się z treścią uzyskanej przez pozwanego prywatnej opinii sporządzonej w sprawie.

Skoro bowiem okoliczność, że pozwany zlecił wykonanie opinii uznanemu autorytetowi naukowemu w zakresie prawa upadłościowego i naprawczego oraz treść tej opinii nie była znana powodowi w dacie składania pozwu o wyłączenie z masy przedmiotowych ruchomości, to powód mógł rozwinąć - w odpowiedzi na taką obronę pozwanego - już wcześniej zgłoszone zarzuty w sprawie, w kontekście tej opinii. Nadto należy zauważyć, że w procesie toczącym się w wyniku przedmiotowego powództwa stosuje się także w całości przepisy części I k.p.c., w tym także w zakresie dowodzenia, tj. np. możliwości powoływania w toku procesu nowych dowodów, w tym istotnych dla postępowania (z konsekwencjami wynikającymi z art. 74 Prawa upadłościowego i naprawczego), z wyjątkiem przepisów dotyczących właściwości.

Jak zauważył Sąd II instancji, nie było sporne między stronami, że w dniu 11 maja 2007 r. pozwany zawarł zarówno umowę przewłaszczenia, jak i umowę przystąpienia do umowy kredytowej oraz powierniczej, a także, że umowy te stanowiły element jednolitego stanu faktycznego i że są ze sobą wzajemnie związane. Okoliczność ta sprawia, że uprawnione jest przyjęcie, iż moment powstania zobowiązania i zabezpieczenia był tożsamy i miał miejsce w dniu 11 maja 2007 r.

Zdaniem Sądu II instancji bezskuteczność, o której mowa w art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego nie odnosi się do przypadku, gdy zabezpieczenia udzielono w chwili zaciągnięcia zabezpieczonego zobowiązania. W konsekwencji umowa przewłaszczenia ruchomości, zawarta przez M. L. Spółka z

o.o. w okresie dwóch miesięcy przed złożeniem wniosku o upadłość nie może być uznana za bezskuteczną *ex lege*.

Według Sądu Okręgowego prawidłowo Sąd I instancji nie zastosował w sprawie art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego. Należy bowiem podkreślić, że skoro ustawodawca, mając na uwadze specyfikę czynności zabezpieczających, odrębnie uregulował przesłanki bezskuteczności w stosunku do masy upadłości tego rodzaju czynności dłużnika (art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego), to regulacja taka, jako przepis szczególny, wyłącza stosowanie ujętej w tym samym przepisie normy ogólnej, dotyczącej wszelkich czynności rozporządzających. Jedyne ma marginesie podkreślenia wymaga fakt, że w odpowiedzi na pozew pozwany nie wykazał, iż wartość świadczenia upadłego przewyższa w rażącym stopniu wartość świadczenia otrzymanego przez upadłego.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił naruszenie przepisów postępowania mających istotny wpływ na wynik sprawy, a to: 1) art. 74 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego poprzez dopuszczenie przez Sąd I instancji – i usankcjonowanie tego przez Sąd II instancji - twierdzeń i zarzutów powoda niezgłoszonych we wniosku o wyłączenie mienia z masy upadłości, a zgłoszonych później w pozwie o wyłączenie mienia z masy upadłości; 2) błędnym niezastosowaniu przez Sądy obydwu instancji przepisów art. 229 k.p.c. w zw. z art. 19 § 2 k.p.c. - w sytuacji, gdy wartość przedmiotu przewłaszczenia w chwili dokonywania przewłaszczenia była niesporna.

Pozwany zarzucił także naruszenie prawa materialnego przez: 1) bezzasadne niezastosowanie art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego i przyjęcie, że nie znajduje on zastosowania w przedmiotowej sprawie; 2) błędne stanowisko sądów obydwu instancji jakoby przepis art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego nie znajdował zastosowania do instytucji przewłaszczenia; 3) niezasadne niezastosowanie przepisu art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego w sytuacji, gdy powód uzyskał na swoją rzecz niewspółmiernie do udzielonego kredytu wysokie świadczenia w postaci przewłaszczenie na zabezpieczenie mienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie jest zasadny podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 74 ust. 3 w związku z art. 73 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz. U. Nr 60, poz. 530 ze zm.). Powód we wniosku o wyłączenie z masy upadłości wskazał, że podstawą jego roszczeń jest umowa przewłaszczenia z dnia 11 maja 2007 r. i przystąpienie w tym samym dniu przez spółkę M. L. spółka z o.o. do dwóch umów: umowy kredytowej z dnia 20 kwietnia 2007 r. i umowy powierniczej zawartej w tym samym dniu. Dług tej spółki wobec powoda powstał więc dopiero w dniu 11 maja 2007 r. Wprawdzie zakres tego długu wyznaczają umowa kredytowa i umowa powiernicza z dnia 20 kwietnia 2007 r., ale dopiero od dnia 11 maja 2007 r., poprzez przystąpienie do tego długu, spółka M. L. spółka z o.o. stała się dłużnikiem wobec powoda. W tym samym dniu dług ten został zabezpieczony umową przewłaszczenia. We wniosku o wyłączenie z masy upadłości powód powołał się na umowę przewłaszczenia, na umowę kredytową oraz umowę powierniczą wskazując, że przewłaszczenie jest zabezpieczeniem długu określonego umową powierniczą i związaną z nią umową kredytową, do których upadła spółka przystąpiła w dniu 11 maja 2007 r. Te twierdzenia i dowody miały zasadnicze znaczenie dla oceny zasadności roszczenia powoda. W powództwie zostały one powtórzone, a rozwinięta została jedynie argumentacja w szczególności co do wzajemnych związków pomiędzy wspomnianymi umowami. W tej sytuacji zarzut naruszenia art. 74 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego nie może być uznany za zasadny.

Nie jest również uzasadniony zarzut naruszenia art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego. Zgodnie z tym przepisem bezskuteczne wobec masy upadłości są zabezpieczenia dotyczące długu istniejącego w chwili zabezpieczenia, ale jeszcze niewymagalnego, dokonane w czasie krótszym niż dwa miesiące przed złożeniem wniosku o upadłość. Umowa przewłaszczenia została zawarta w dniu 11 maja 2007 r., a wniosek o upadłość spółki M. L. spółki z o.o. został złożony w dniu 2 czerwca 2007 r. Takie zabezpieczenie niewątpliwie dokonane zostało więc w okresie krótszym niż dwa miesiące przed złożeniem wniosku o upadłość. Jednakże nie dotyczyło ono długu już istniejącego. W stosunku do spółki M. L. spółki z o.o. dług wobec powoda powstał dopiero

z dniem przystąpienia tej spółki do długu. Zabezpieczenie dotyczyło więc nie długu już istniejącego lecz długu powstającego jednocześnie z tym zabezpieczeniem, skoro umowa przewłaszczenia i przystąpienie do długu miały miejsce 11 maja 2007 r.

Bez znaczenia dla tej oceny jest to, że w chwili przystąpienia dług już istniał. Był to jednak do dnia 11 maja 2007 r. dług nie spółki M. L. lecz dług obciążający inne podmioty. Dopiero poprzez przystąpienia od dnia 11 maja 2007 r. stał się on również długiem wspomnianej spółki. Skoro zaś bezskutecznością z art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego objęte są tylko zabezpieczenia długu już istniejącego w chwili dokonywania zabezpieczenia, nie można uznać, że umowa zabezpieczenia z dnia 11 maja 2007 r. była bezskuteczna wobec spółki. To, że bezskuteczność z art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego nie dotyczy długów powstających równocześnie z zabezpieczeniem podyktowane jest zarówno potrzebą ścisłej wykładni tego wyjątkowego przepisu, jak i względami celowościowymi. Jeżeli bowiem kredytodawca decyduje się na udzielenie kredytu na krótko przed upadłością, to musi mieć możliwość dostosowania zabezpieczeń nie tylko do wysokości kredytu, ale również zwiększonego ryzyka jego zwrotu. Nie może więc on być objęty taką samą sankcją jak kredytodawca, który wcześniej udzielił kredytu i wobec zagrożenia upadłością zwiększa zabezpieczenie swojej wierzytelności. Interpretacja art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego, która czyniłaby bezskuteczne zabezpieczenia dokonywane równocześnie z udzielaniem kredytu byłaby nie tylko wykładnią tego przepisu, która nie znajduje uzasadnienia w dosłownym jego brzmieniu, ale wykluczałaby w istocie tzw. kredyty ratunkowe, które udzielane są po to, aby zapobiegać upadłości. Podobnie orzekł Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 marca 2002 r., V CKN 888/00, OSNC 2003, nr 3, poz. 39 oraz wyrokach z dnia 7 lipca 2006 r., I CKN 136/06, niepubl. oraz z dnia 12 października 2006 r., I CSK 154/06, niepubl.

Bezzasadny jest także zarzut naruszenia art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego. Przepis ten dotyczy bezskuteczności czynności prawnych dokonanych przez upadłego innych niż zabezpieczenie długu. Przemawia za tym przede wszystkim wykładnia literalna i systemowa. Sam ustawodawca wyraźnie odróżnia inne czynności dokonane przez upadłego od

zabezpieczeń, przewidując odrębne dla każdej z nich regulacje. Jest to wynikiem tego, że pomiędzy zabezpieczeniem a inną czynnością prawną występują istotne różnice. Czynność zabezpieczająca nie powoduje sama przez się zmniejszenia masy upadłości. Nie można jej też oceniać wprost w kategoriach odpłatności, gdyż ustanowione zabezpieczenie nie jest związane ze wzajemnym świadczeniem ze strony uprawnionego z zabezpieczenia. Z tego względu bezskuteczność takich czynności powinna być oceniana tylko na podstawie art. 127 ust. 3 bez możliwości sięgania po regulację przewidzianą w art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 września 2007 r., II CSK 189/07, niepubl.

Dokonana powyżej ocena zakresu zastosowania art. 127 ust. 1 i do art. 127 ust. 3 Prawa upadłościowego i naprawczego przesądza o bezpodstawności zarzutów naruszenia art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego oraz art. 229 i 19 § 2 k.p.c. Skoro art. 127 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego nie może być podstawą dla uznania za bezskuteczne czynności zabezpieczających to, bezprzedmiotowe są rozważania, czy udzielone zabezpieczenie było rażąco wygórowane w stosunku do udzielonego kredytu. Ponadto taka ocena, wchodzi w skład okoliczności faktycznych. Podstawą skargi kasacyjnej nie mogą zaś być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Mając na uwadze, że zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej okazały się nieuzasadnione Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzekł jak w sentencji.